

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ МІГРАЦІЇ СПРИЧИНЕНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНОЮ

ПАШКЕВИЧ Єгор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0009-0009-4069-5867>

e-mail: pashkevych.egor@gmail.com

У статті досліджено складний зв'язок між міграцією та ринками праці в Європі, демонструючи, як міграція має різний вплив на країни залежно від їх економічного розвитку та структури ринку праці. У країнах-реципієнтах міграція часто допомагає вирішити проблеми нестачі робочої сили, особливо в секторах з низькою кваліфікацією, але в країнах-донорах, таких як Україна, вона сприяє серйозним проблемам, таким як виснаження робочої сили та «відтік мізків». Україна, навіть до початку війни у 2022 році, стикалася з істотними труднощами на ринку праці через високий рівень еміграції, що ослаблювало її робочу силу та перешкоджало економічному зростанню. Однак війна різко загострила ці проблеми, призвівши до масового переміщення людей, різкого зростання безробіття та гострої нестачі кваліфікованих працівників.

Було проаналізовано досвід інших країн, що пережили війни, виводячи законодавчі стратегії після конфлікту, які можуть допомогти відновити ринки праці та вирішити пов'язані з міграцією проблеми. Ці приклади надають основу для пропозицій щодо кількох можливих законодавчих заходів, які Україна могла б реалізувати, таких як політики, спрямовані на залучення кваліфікованих мігрантів назад до країни, створення стимулів для створення робочих місць та зміцнення професійної підготовки, щоб задовольнити зростаючий попит на спеціалізовану робочу силу в період відновлення після війни.

Ключові слова: міграційні процеси, економічна адаптація, демографічні зміни, політика зайнятості, постконфліктне відновлення, витік кадрів, соціально-економічні наслідки

<https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-44>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Російсько-українська війна, яка різко загострилася в лютому 2022 року, спричинила безпрецедентне за масштабами та швидкістю вимушене переміщення населення, одне з найбільших за останні десятиріччя. Ця війна глибоко вплинула на соціально-економічну структуру України, сусідніх країн та ширшого європейського регіону. Серед її численних наслідків особливо виділяється трансформація ринків праці. Актуальність даної проблеми зумовлена фундаментальною роллю ринків праці в економічному здоров'ї та соціальній стабільності націй. Вони визначають рівень зайнятості, структуру заробітної плати та загальну економічну продуктивність. В контексті масштабної міграції ринки праці стають ареною, де розгортаються економічні наслідки переміщення, впливаючи як на переміщене населення, так і на приймаючі країни.

Важливо зазначити, що ринок праці України стикався зі значними викликами ще до початку повномасштабної війни. Країна вже роками боролася з постійною проблемою "відтоку мізків", втрачаючи кваліфікованих фахівців на користь інших західних країн. Демографічна криза, що характеризується старінням населення та зниженням народжуваності, ще більше загострювала ці проблеми. Війна в свою чергу дедалі їх посилювала. Масовий відтік призвів до гострої нестачі робочої сили в Україні, порушуючи цілі галузі. Одночасно країни, що приймають українських біженців, відчують раптовий приплив робітників, створюючи як можливості, так і виклики на своїх ринках праці. Дослідження цієї проблеми тісно пов'язане з важливими науковими та практичними завданнями. З наукової точки зору, воно дозволяє розширити розуміння динаміки ринків праці в умовах кризи та вимушеної міграції. З практичної перспективи, результати даного дослідження можуть інформувати політичні рішення, які можуть сприяти розробці ефективних стратегій економічного відновлення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед дослідників, які аналізують питання фінансування соціального житла, його цілей, критеріїв та економічного впливу, слід зазначити Stankovic S, Ecke J, Wirtz E, Komušanac M, Cheromukhina O, Krajňáková E, Vojtovič S, Dorn D, Zweimüller J, Vanella P, Hellwagner T, Deschermeier P, Цевух Ю, Бобришева В, Крупиця А, Grecu I M, Noja G G, Škuflić L, Vučković V, Сариогло В Г, Огай М Ю, Лугова В, Гуторов А, Ярмоленко Ю, Іващенко Т, Гуторов О, Бакун Ю, Farenjuk Y, Zatonatskiy D, Dluhopolska T, Poltoratska A, Yaroshenko O, Anisimova H, Sliusar A,

Zhygalkin I, Kotova L, Kondylis F, Dibeh G, Fakh A, Marrouch W, Serneels P, Verpoorten M за їхній внесок у теорії міграції та динаміки ринку праці.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на глибокі наслідки подій, спричинених російсько-українською війною, спостерігається помітна нестача всебічних досліджень з теми формування ринку праці в умовах масової міграції. Більшість існуючих досліджень зосереджені на поступовій міграції або менших за масштабом переміщеннях, тоді як нинішня ситуація в Україні представляє унікальний випадок, який кидає виклик усталеним теоріям. Залишаються недостатньо вивченими такі аспекти, як вплив раптової міграції висококваліфікованих працівників на ринок праці країни походження, механізми швидкої інтеграції біженців у ринки праці приймаючих країн, формування транснаціональних професійних мереж, роль цифрових технологій у адаптації ринку праці, та довгострокові наслідки для демографії та людського капіталу України. Ця стаття спрямована на заповнення цих прогалин, пропонуючи комплексний аналіз формування ринку праці в умовах війни, що може мати значення не лише для України, але й для глобального розуміння динаміки ринків праці під час масштабних криз.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета цього дослідження - проаналізувати, як ринок праці в Україні трансформується внаслідок масштабної міграції, спричиненої російсько-українською війною, виявити ключові проблеми та можливості для економічного відновлення та інтеграції, а також запропонувати рекомендації щодо політики та законодавства на основі досвіду інших країн, які стикалися з подібними викликами, викликаними війною.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Російсько-українська війна спричинила чиненнайбільші зміни на ринку праці за останні декілька десятиріч, які виходять за межі кордонів України. Мільйони українців, вимушено покинувши свої домівки, створили новий виклик не лише для економіки своєї країни, але й для країн, які їх приймають. Ця ситуація породжує унікальний феномен: раптову трансформацію ринків праці в умовах кризи, що не має аналогів у сучасній європейській історії.

Складність примусової міграції виходить за межі її безпосереднього впливу, зачіпаючи як переміщене населення, так і приймаючі громади. У сучасних дослідженнях автори все більше зосереджуються на довгострокових наслідках вимушеного переміщення, особливо з точки зору соціальної інтеграції, економічного розвитку та збереження культури. У своїй роботі Stankovic S., Eске J. та Wirtz E. визначають вимушену міграцію як вимушене переміщення людей через політичний або воєнний конфлікт, переслідування, торгівлю людьми або стихійні лиха. Це включає як «вимушену мобільність» (наприклад, втеча через війну, переслідування, торгівлю людьми), так і «вимушену нерухомість» (наприклад, ув'язнення в таборах для біженців або центрах ув'язнення). Центральним елементом є те, що міграція спричинена силою, а не добровільним вибором. Вимушених мігрантів можна класифікувати як біженців, внутрішньо переміщених осіб (ВПО), шукачів притулку, осіб без громадянства або жертв торгівлі людьми. На відміну від економічних мігрантів, вимушені мігранти часто переїжджають через небезпечні для життя ситуації та порушення їхніх прав. Автори наголошують, що вимушена міграція має широкий вплив на окремих людей, суспільства та глобальні системи. Вона руйнує життя, економіку та соціальні структури. Вимушені мігранти часто стикаються з такими проблемами, як втрата засобів до існування, розлука сімей і культурні зміни, коли вони адаптуються до нового середовища. У глобальному масштабі вимушена міграція напружує ресурси приймаючих країн, кидає виклик міжнародним правовим рамкам і вимагає гуманітарного втручання. Крім того, це піднімає критичні питання про свободу волі та залежність, оскільки багато вимушених мігрантів покладаються на міжнародну допомогу, але водночас шукають шляхів відстоювати автономію та перебудувати своє життя. [1]

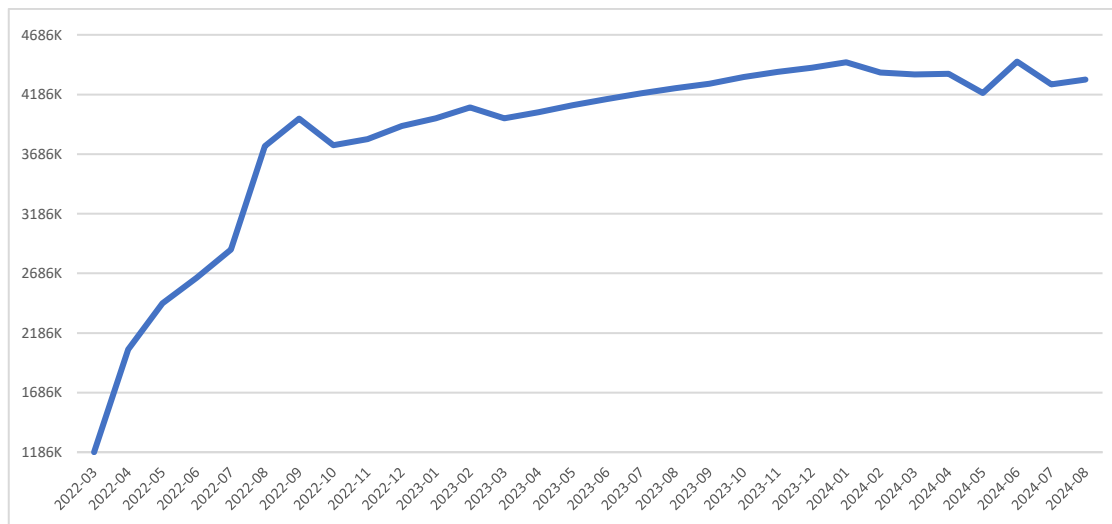

Рис. 1. Українські бенефіціари тимчасового захисту у всіх країнах Євросоюзу 2022 - 2024 рр.

Джерело: [2]

З початку 2022 року велика кількість українців була змушена покинути свою країну, шукаючи безпеки в Європі. За даними Eurostat, у лише у березні 2022 року кількість зареєстрованих біженців становила 1 185 880 осіб, і ця цифра швидко зростала, досягнувши піку в серпні 2022 року - 3 751 685 осіб. Хоча темпи зростання зареєстрованих біженців з часом сповільнилися, їхня кількість продовжує збільшуватися до сьогоднішнього дня, досягнувши 4,309,640 осіб у серпні 2024 року (рис. 1), а кількість незареєстрованих біженців суттєво доповнює цю цифру, що свідчить про те, що навіть через два роки після початку масової міграції, люди все ще змушені залишати свої домівки. [2]

Моніка Комушанас у своїй роботі провела комплексний аналіз демографічних та міграційних наслідків війни між Росією та Україною. Дослідження показує, що приблизно 30% населення України, тобто близько 13,5 мільйонів осіб, зазнали вимушеної міграції через війну з самого її початку, а саме з 2014 року. Дослідження заглиблюється в географічні та демографічні характеристики 14 регіонів, які найбільше постраждали від конфлікту, підкреслюючи значну зовнішню міграцію до Європи та внутрішні переміщення в Україні. Авторка наголосила, що регіонами, які знаходяться в найбільшій зоні демографічного ризику є Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська та Запорізька області. [3]

Таблиця 1

Регіони України, що знаходяться під загрозою, за щільністю населення

Регіон	Щільність населення 2020 (осіб на квадратний кілометр)	Частка в загальній (розрахунковій) кількості населення 2020 р
Волинь	50,87	2,47%
Дніпропетровська	98,35	7,58%
Донецьк	154,14	9,87%
Житомир	40,01	2,89%
Запоріжжя	61,24	4,02%
Київ	63,37	4,30%
Луганська	79,33	5,11%
Миколаїв	45,03	2,67%
Одеса	70,76	5,69%
Суми	44,11	2,54%
Харків	83,34	6,32%
Херсон	35,67	2,45%
Чернігів	28,04	2,16%

Джерело: [3]

У статті розглядаються просторові та часові виміри цих міграційних потоків, відзначаючи варіації міграційних коридорів і їх динаміку. Це підкреслює, як ці вимушені переміщення посилюють

вже існуючий демографічний спад у вразливих районах, особливо тих, де вже спостерігається високе зменшення населення.

Наразі станом на 2024 рік війна призвела до переміщення понад 8 мільйонів українських біженців закордон, тоді як 5,3 мільйона осіб є внутрішньо переміщеними особами. Регіони, які найбільше постраждали від війни, уже зіткнулися з депопуляцією ще до початку конфлікту, що посилює довгостроковий демографічний вплив.

Найбільше постраждали східні та південно-східні регіони України, значна частина населення яких переїхала на захід або за кордон. При цьому потенціал демографічного відновлення після війни залишається невизначеним, враховуючи довгострокові проблеми, такі як старіння населення та низька народжуваність. [3]

Стаття Cheromukhina O. пропонує поглиблене дослідження наслідків ринку праці та ширших соціально-економічних наслідків вимушеної міграції внаслідок вторгнення Росії в Україну. Дослідження висвітлює тенденції міграції, статус зайнятості українських мігрантів у зарубіжних країнах та численні соціально-економічні виклики, з якими стикаються ці мігранти. У статті також розглядаються потенційні довгострокові демографічні втрати та розглядаються можливості соціально-економічної інтеграції переміщеного населення. [4]

Визначним висновком дослідження є значний вплив вимушеної міграції саме на ринок праці. Станом на 2023 рік понад 70% українських мігрантів знайшли роботу за кордоном, хоча багато з них працювали на посадах, які не відповідали їхній кваліфікації. Ця невідповідність у працевлаштуванні здебільшого пояснюється мовними бар'єрами та бюрократичними труднощами, з якими стикаються приймаючі країни. Автор також доповнює висновки про демографічні наслідки війни наведені вище, зазначаючи, що витіснення молодих спеціалістів і людей репродуктивного віку призвело до значного скорочення населення України. За даними Держстату протягом останніх 20 років населення України кожного року спадало, цей демографічний зсув викликає занепокоєння щодо потенційної довгострокової кризи, особливо з точки зору виснаження робочої сили та зменшення населення, що також було зазначено вище. [4; 5]

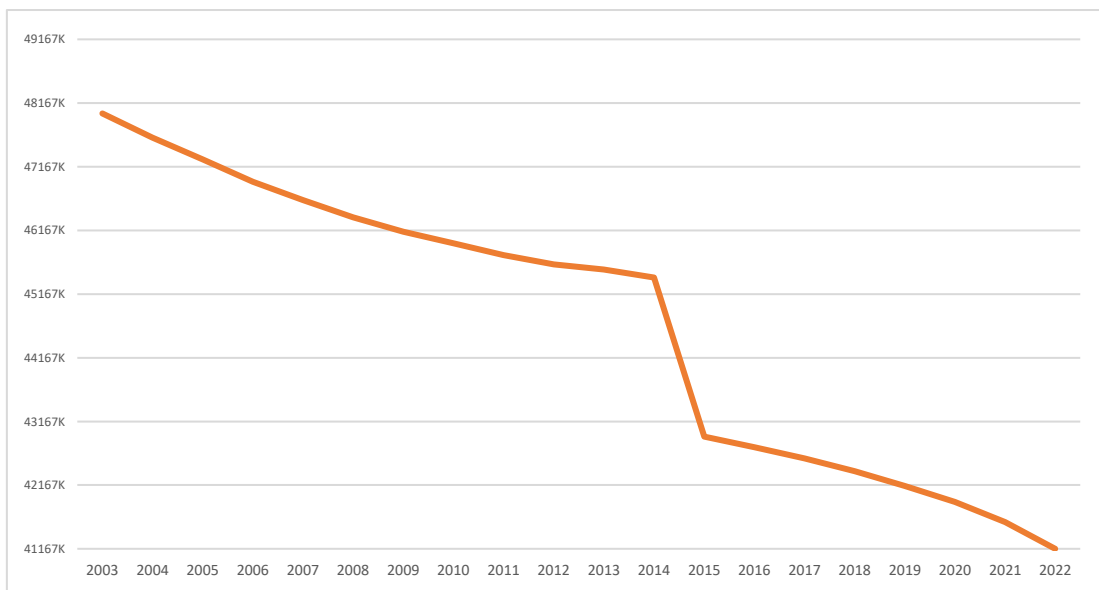

Рис. 2. Динаміка існуючого населення України 2003 - 2022 рр.

Джерело: [5]

Одним з ключових аспектів статті є обговорення намірів мігрантів повернутися. Якщо спочатку більшість українців висловлювали бажання повернутися на батьківщину після війни, то ці настрої поступово слабшають. До 2023 року лише 63% мігрантів все ще планували повернутися, що відображає складний характер вимушеної міграції, що продовжує розвиватися. Авторка зокрема розглядає законодавчу відповідь України на ці міграційні виклики, особливо висвітлюючи зусилля щодо запровадження закону про подвійне громадянство. Адже таке законодавство могло б відіграти вирішальну роль у сприянні реінтеграції української діаспори та пом'якшенні соціально-економічних наслідків масштабного переміщення. [4]

Отже, вивчення вимушеної міграції з України має вирішальне значення для розуміння ширших соціальних, економічних і демографічних наслідків війни. Україна зіткнулася з однією з найбільших і найшвидших криз переміщення в сьогоденні, наслідки якого є далекосяжними, особливо впливаючи на ринки праці.

Krajňáková E. та Vojtovič S. досліджують складні взаємозв'язки між трудовою міграцією та її впливом як на країни-донорів, так і на країни-реципієнтів. Трудова міграція представлена як критичний компонент глобального ринку праці, зумовлений економічними диспропорціями між країнами. Міграція з менш економічно розвинених країн, особливо в межах Європейського Союзу (ЄС), забезпечує робочу силу для більш процвітаючих регіонів, які відчувають дефіцит робочої сили, особливо на низькокваліфікованих роботах. Ця динаміка допомагає збалансувати ринки праці, але також призводить до значних соціально-економічних наслідків, таких як «відтік мізків» у країнах-донорів та проблеми соціальної інтеграції в країнах-реципієнтах. Дослідження зазначає, що країни-реципієнти часто отримують вигоду від трудової міграції, заповнюючи необхідні робочі місця без витрат на навчання працівників, тоді як країни-донори страждають від втрати кваліфікованої робочої сили, а також інших негативних впливів на ВВП, охорону здоров'я та освіту. [6]

Методологія статті поєднує теоретичний аналіз з оглядом існуючих досліджень тенденцій трудової міграції, використовуючи статистичні дані для оцінки витрат і вигод трудової міграції для обох країн-реципієнтів і країн-донорів. Досліджуючи потоки робочої сили, автори підкреслюють дисбаланси, створені міграцією, де вигоди в основному припадають на багатші країни, тоді як втрати зосереджені в менш економічно розвинених регіонах, які служать джерелами робочої сили. Тобто трудова міграція не є однозначно вигідною і наголошує на необхідності комплексної політики для вирішення проблем, з якими стикаються країни-донори у пом'якшенні негативних наслідків міграції. [6]

Dorn D. та Zweimüller J висвітлюють унікальну природу європейського ринку праці, сформованого Римським договором 1957 року, який усунув правові бар'єри для переміщення людей, товарів, капіталу та послуг між країнами-членами ЄС. Однак, незважаючи на цю інтеграцію, європейський ринок праці залишається сильно фрагментованим порівняно з іншими, такими як ринок праці США, через значні відмінності в рівнях безробіття, заробітних платах та міграційних потоках серед країн-членів. На міграційні потоки в Європі сильно вплинули розбіжності в доходах, особливо після східного розширення ЄС у 2004 та 2007 роках. Міграція з бідніших до багатших країн, особливо зі Східної до Західної Європи, сприяла перерозподілу дефіциту робочої сили, але також призвела до соціально-економічних дисбалансів, зокрема зростання міграції висококваліфікованих працівників останніми роками. Автори значною мірою спираються на аналіз даних Євростату та різних досліджень трудової міграції, з моделями, що відстежують зближення заробітних плат та міграційні потоки в межах Європейської економічної зони. І хоча спостерігається певне зближення заробітних плат між країнами Східної та Західної Європи, великі розриви в заробітних платах все ж залишаються, а мобільність у межах Європи обмежена мовними, культурними та освітніми бар'єрами. Аналіз підтверджує, що багатші країни отримують більше вигоди від міграції, залучаючи кваліфіковану робочу силу, тоді як бідніші країни продовжують відчувати відтік мізків. Ці висновки узгоджуються з висновками попередніх досліджень, підкріплюючи думку про те, що міграція має складні взаємозв'язки з ринками праці, забезпечуючи економічні вигоди для деяких регіонів, водночас посилюючи нерівності в інших. [7]

В одній статті досліджується вплив міграції біженців на ринок праці в Німеччині, використовуючи комбінацію Principal Component Analysis (PCA) та аналізу часових рядів, національні та регіональні дані про міграцію біженців з 1995 по 2019 рік, а також статистику ринку праці з 2008 по 2019 рік для прогнозування тенденцій зайнятості, пов'язаних з прибуттям біженців у 34 регіони ринку праці до 2030 року. Дослідження особливо зосереджене на ролі біженців у вирішенні проблеми зниження пропозиції робочої сили, спричиненої старінням населення Німеччини та зниженням рівня народжуваності. Результати показують значні регіональні відмінності у впливі міграції біженців на ринок праці, причому деякі райони, особливо економічно сильні регіони, такі як Мюнхен і Берлін, очікують, що міграція біженців компенсує дефіцит робочої сили. Водночас, регіони у східній Німеччині, як прогнозується, навпаки зіткнуться з більшими труднощами у використанні праці біженців для пом'якшення скорочення населення через слабшу інтеграцію на ринку праці. Результати підкреслюють, що така сама тенденція, яка впливає на країни на макрорівні, просліджується також на рівні регіонів однієї країни, створюючи дисбаланс робочої сили в межах самої країни-реципієнта. [8]

В іншій статті аналізується, як умови на ринку праці впливають на міграцію в регіоні в період з 2010 по 2021 рік. Використовуючи економетричне моделювання, автори досліджують взаємозв'язок між ключовими показниками ринку праці, такими як ВВП на душу населення, річний чистий дохід, рівень безробіття та рівень вакансій, і міграційними потоками в країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЕ). Автори застосували регресійні моделі панельних даних для оцінки впливу цих факторів ринку праці на еміграцію та імміграцію в десяти країнах ЦСЕ, включаючи Болгарію, Румунію, Польщу та Угорщину. Економетричні моделі були протестовані з використанням фіксованих і випадкових ефектів, і результати показали, що рівень безробіття, доходи та рівень вакансій були найбільш значущими предикторами еміграції та імміграції. Зокрема, вищий рівень безробіття був пов'язаний зі збільшенням еміграції, тоді як вищі заробітні плати та рівень вакансій приваблювали більше іммігрантів. Дослідження робить висновок, що умови на ринку праці, зокрема безробіття та доходи, значно впливають на міграційні тенденції в Центральній та Східній Європі. Процес міграції зумовлений економічними факторами, такими як можливості працевлаштування та рівень заробітної плати, причому вищі доходи приваблюють іммігрантів, а високий рівень безробіття змушує жителів емігрувати. Ці висновки узгоджуються з ширшою літературою про міграцію, яка підкреслює роль економічних умов у формуванні міграційних рішень. [9]

Автори Gresu I. M. та Noja G. G використовують просторові економетричні моделі та мережевий аналіз для дослідження впливу міжнародної трудової міграції в Європейському Союзі (ЄС), з акцентом на Румунію. Автори побудували просторові лагові та просторові помилкові моделі для аналізу взаємозв'язків між показниками міграції, продуктивністю ринку праці та економічним добробутом у ЄС. Вони також використовували Гауссові графічні моделі (GGM) для виявлення взаємозв'язків між змінними, пов'язаними з міграцією. Моделі виявили значні зв'язки між трудовою міграцією та економічною продуктивністю, зокрема показуючи, що більша кількість освічених мігрантів позитивно впливає на ВВП на душу населення, тоді як такі фактори, як володіння мовою, можуть негативно впливати на ВВП, якщо їх не враховувати належним чином. Висновки підкреслюють, що міграція в ЄС відіграє важливу роль у формуванні динаміки ринку праці, оскільки мігранти сприяють заповненню дефіциту навичок та підтримці економічного зростання. Однак дослідження так само, як і минулі, вказує на регіональні диспропорції та виклики інтеграції мігрантів на місцеві ринки праці, такі як мовні бар'єри та невідповідність навичок. Ці результати пов'язуються з попередніми дослідженнями ролі міграції в країнах-реципієнтах, показуючи, як багатші країни більше вииграють від кваліфікованої імміграції, тоді як бідніші країни стикаються з такими проблемами, як відтік мізків. [10]

Досвід ЄС до цього часу відображає подвійний характер впливу міграції на ринки праці. У той час як такі країни, як Німеччина та Великобританія, вииграють від праці мігрантів як у кваліфікованих, так і в некваліфікованих секторах, інші країни стикаються з демографічними та соціальними наслідками еміграції. Просторові моделі в поточному дослідженні ще більше підкріплюють ці тези, показуючи, що міграція позитивно впливає на сектори, де спостерігається дефіцит навичок, тоді як відсутність цифрових та мовних навичок може перешкоджати повній інтеграції. Методологічний підхід просторового моделювання в цьому дослідженні узгоджується з попередніми економетричними аналізами, які пов'язували міграцію з результатами зайнятості, а також розширює складні взаємозалежності, виявлені мережевим аналізом, підкреслюючи важливість майбутніх політик ринку праці, які збалансовують потреби як мігрантів, так і місцевих працівників. [10]

У своїй авторів Škuflić L. та Vučković V. досліджують короткострокові наслідки еміграції на рівень безробіття в дев'яти країнах Європейського Союзу, включаючи Болгарію, Естонію, Грецію, Хорватію, Латвію, Литву, Польщу, Португалію та Румунію, протягом періоду 2004–2015 років. Автори використовують панельний аналіз даних з моделлю фіксованих ефектів для дослідження взаємозв'язку між еміграцією та безробіттям. Цей підхід розроблений для виявлення впливу еміграції, контролюючи інші фактори, такі як політика ринку праці (LMP) та ВВП на душу населення. Важливою особливістю їхньої моделі є використання відкладених даних про еміграцію для вирішення потенційної зворотної причинності між безробіттям та еміграцією. Дослідження показує, що еміграція, всупереч очікуванням, призводить до збільшення безробіття в країнах-донорах. Цей результат свідчить про те, що еміграція може погіршити невідповідність на ринку праці в короткостроковій перспективі, особливо якщо емігранти є кваліфікованими або працевлаштованими до від'їзду, і їхні позиції не можуть бути легко заповнені тими, хто залишився.

Крім того, політика ринку праці, хоча й спрямована на зниження безробіття, також була визнана такою, що збільшує безробіття, вказуючи на неефективність цих програм. [11]

В одній роботі було використано комбінацію екстраполяції трендів, псевдокогортних методів та моделювання потоків для оцінки середньострокового (10-річного) попиту на заміну робочої сили в Україні. Основна увага в даній статті приділяється оцінці відтоку робочої сили через віковий вихід на пенсію та трудову міграцію. Методологія побудована навколо прогнозування потреби в заміні працівників, особливо в ключових професійних групах, і досліджує, як демографічні зміни, переходи на ринку праці та міграційні потоки сприяють дефіциту робочої сили. У роботі підкреслюється, що попит на заміну через вихід на пенсію є найбільшим внеском у загальний попит на робочу силу в Україні, становлячи приблизно 13% робочої сили у 2017 році. Однак попит значно варіюється між професійними групами, причому простіші професії мають вищі потреби в заміні (близько 3,4% щорічно). Важливим висновком є те, що зовнішня трудова міграція посилює дефіцит робочої сили в низькокваліфікованих секторах, оскільки приблизно 42% українських мігрантів належать до найпростіших професійних категорій. Ця стаття пов'язана з ширшим контекстом довоєнного ринку праці України, який вже стикався зі значними викликами через внутрішні демографічні тенденції та високий рівень трудової міграції. Ще до війни Україна боролася зі скороченням робочої сили, оскільки багато працівників, особливо в низькокваліфікованих професіях, виїжджали за кращими можливостями за кордон. Висновки цього дослідження узгоджуються з іншою літературою про міграцію, яка підкреслює подвійний тягар для країн-донорів, таких як Україна. Міграція призводить до короткострокових вакансій та довгострокових демографічних дисбалансів, оскільки втрата осіб працездатного віку знижує економічну продуктивність та збільшує коефіцієнти залежності. [12]

В іншій статті автори досліджують значний вплив зовнішньої трудової міграції на ринок праці України. Автори використовують комбінацію методів узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу для виявлення ключових проблем зовнішньої міграції. Крім того, вони проводять вторинний аналіз соціологічних даних, щоб визначити мотиви міграції та її позитивні й негативні наслідки для ринку праці України. Дослідження показує, що основними чинниками трудової міграції були низькі заробітні плати та обмежені можливості для професійної самореалізації в Україні. Найбільш значущими напрямками для українських мігрантів були Європейський Союз, зокрема Польща, Італія та Чехія. Висновки статті не тільки підтверджують те, що ринок праці України стикався зі значними викликами ще до російського вторгнення у 2022 році, але й підкреслюють те, ці довоєнні проблеми ринку праці були посилені війною, яка призвела до масового переміщення, ще більше скоротивши доступну робочу силу в Україні. Багато українців знайшли притулок у сусідніх країнах, посилюючи вже існуючі тенденції трудової міграції. [13]

В одній роботі автори використовують змішаний підхід, що поєднує якісні дослідження, порівняльний аналіз та статистичне моделювання для вивчення тенденцій на ринку праці в Україні та Європейському Союзі, аби дослідити дане питання з іншого погляду. Автори застосували якісні методи для глибокого аналізу динаміки ринку праці, а потім порівняльні та статистичні методи для інтерпретації рівнів безробіття, міграційних тенденцій та впливу зовнішніх факторів, таких як COVID-19 та російське вторгнення. Дослідження виявило глибокий вплив війни на український ринок праці, зокрема зазначивши, що війна загострила вже існуючі тенденції, такі як масова міграція, безробіття та демографічні зміни. Статистичний аналіз показав, що рівень безробіття досяг 35% у 2022 році, що є найвищим показником, зареєстрованим в Україні, в основному через руйнування інфраструктури, переміщення та економічну нестабільність, спричинену війною. Автори так само наголошують, що ринок праці України вже був крихким до війни, а вона тільки прискорила ці тенденції, призвівши до безпрецедентного відтоку робочої сили, особливо до країн ЄС, що ще більше виснажує робочу силу України. З 6,2 мільйона українців, зареєстрованих як біженці у світі, прогнозується, що дефіцит кваліфікованої робочої сили збережеться на роки, особливо в критичних секторах, таких як відновлення інфраструктури та охорона здоров'я. Автори також прогнозують, що відновлення ринку праці України буде повільним, з довгостроковим безробіттям, яке залишатиметься вищим за довоєнний рівень. [14]

В іншій статті використовується міждисциплінарний підхід, поєднуючи загальнонаукові та економіко-математичні методи для аналізу впливу міграційних процесів, спричинених російсько-українською війною, на розвиток електронної комерції в Україні. Дослідники розробили кілька моделей для прогнозування ринку електронної комерції в Україні та ЄС, зосереджуючись зокрема на впливі міграції. Вони розробили економетричну (регресійну) модель та модель штучної нейронної мережі, використовуючи програмне забезпечення R-Studio та Deductor Studio

відповідно. Ці моделі включали такі фактори, як чиста міграція, проникнення інтернету, мобільне проникнення та обмінний курс для прогнозування обсягів ринку електронної комерції. Основні висновки дослідження вказують на значний вплив міграції на розвиток електронної комерції в Україні. Моделі прогнозують зменшення обсягу електронної комерції в Україні на 18-26% порівняно з довоєнними роками через високий рівень еміграції. Натомість, очікується, що польський ринок електронної комерції зросте приблизно на 13%, частково завдяки припливу українських мігрантів. Ці висновки можна пов'язати з ширшим контекстом електронної комерції як одного з основних секторів зайнятості в Україні. Значне зниження обсягу електронної комерції через спричинену війною міграцію може мати далекосяжні наслідки для українського ринку праці. Оскільки електронна комерція була зростаючим сектором, що забезпечував можливості працевлаштування, її скорочення може призвести до втрати робочих місць або зменшення найму, що вплине на значну частину робочої сили. [15]

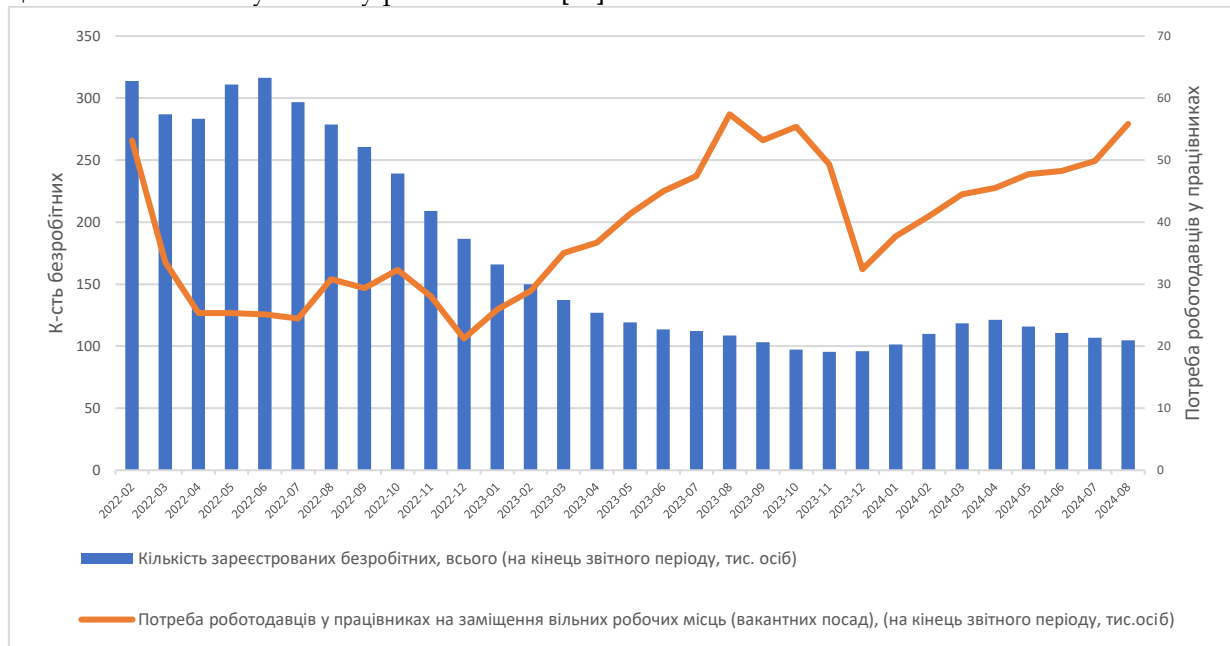

Рис. 3. Динаміка безробіття та потреб роботодавців в Україні 2022 - 2024 рр.

Джерело: [16]

Існують чіткі докази того, що міграція має подвійний вплив на ринки праці, як це видно з досвіду європейських країн. З одного боку, міграція допомагає країнам-реципієнтам вирішувати проблему нестачі робочої сили, особливо на низькокваліфікованих роботах, з іншого боку, вона може погіршувати ситуацію в країнах-донорів, виснажуючи їх робочу силу та спричиняючи "відтоку мізків". Ця динаміка особливо актуальна для України, яка стикалася зі значними проблемами на ринку праці ще до війни, включаючи високу еміграцію та нестачу робочої сили. За даними Національного Банку України з початку війни в Україні безробіття впало. У лютому 2022 року кількість зареєстрованих безробітних становила 313,8 тисяч осіб, але до серпня 2024 року цей показник знизився до 104,7 тисяч осіб. На перший погляд здається, що безробіття в Україні знизилася, але насправді це зниження значною мірою пояснюється масовою міграцією громадян. Багато українців виїхали за кордон у пошуках безпеки та роботи, що призвело до зменшення кількості зареєстрованих безробітних. Якщо подивитися на дані про потребу роботодавців у кваліфікованих працівниках, можна побачити, що цей показник постійно зростає. У липні 2022 року, коли українська економіка почала відновлення, потреба роботодавців становила 24,481 тисяч працівників, а до серпня 2024 року вона зросла до 55,851 тисяч працівників. Це свідчить про те, що через нестачу кваліфікованої робочої сили попит на працівників тільки збільшується. Таким чином, зниження рівня безробіття не відображає реальної ситуації на ринку праці, оскільки воно не зумовлене покращенням економічної ситуації. Це створює виклики для економічного відновлення країни, оскільки необхідно знайти баланс між зменшенням безробіття та задоволенням зростаючого попиту на робочу силу. Якщо поточні тенденції продовжаться, майбутні перспективи ринку праці України виглядають дуже негативними, з високим рівнем безробіття та постійною нестачею кваліфікованих кадрів. Прогнози фахівців свідчать, що без суттєвих законодавчих змін для залучення кваліфікованих працівників назад та стабілізації ринку праці, економічне відновлення

Україні буде серйозно ускладнене. Тому законодавчі реформи є одним з найважливіших важелів для пом'якшення цих негативних наслідків та зміцнення стійкості ринку праці. [14; 15; 16]

Україна не перша країна, яка стикається з викликами на ринку праці під час та після війни. Багато держав, такі як Боснія і Герцеговина, Ліван, Руанда та В'єтнам, вже пройшли цей складний шлях і розробили ефективні стратегії для відновлення своїх економік та ринків праці. Україна може використати цей досвід та адаптувати найкращі практики до своїх реалій, аналізуючи успіхи та помилки інших країн. Це дозволить не лише швидше подолати поточні труднощі, але й закласти міцний фундамент для стійкого економічного зростання та розвитку ринку праці в майбутньому.

Одним з критичних напрямків політики має бути розвиток навичок та програми перекваліфікації. Як показав досвід Боснії і Герцеговини після Боснійської війни, впровадження ініціатив з професійного навчання може допомогти подолати невідповідність навичок та підготувати робочу силу до мінливих економічних потреб. Україна могла б отримати користь від встановлення партнерських відносин між освітніми установами та промисловістю для забезпечення відповідності навчальних програм ринковим вимогам, тим самим підвищуючи працевлаштування та сприяючи економічному відновленню. [17]

Іншим важливим аспектом є підтримка малих та середніх підприємств (МСП). Досвід Лівану після громадянської війни демонструє важливість надання фінансових стимулів та технічної допомоги МСП. Україна могла б розглянути впровадження низьковідсоткових кредитів, податкових пільг та послуг з розвитку бізнесу для стимулювання підприємництва та створення робочих місць. Цей підхід не лише сприяє економічному зростанню, але й допомагає поглинути переміщених працівників та ветеранів, що повертаються, у робочу силу. [18]

Реінтеграція внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців, що повертаються, є значним викликом, який Україна повинна вирішити. Політика Руанди після геноциду пропонує цінні уроки в цьому відношенні. Впровадження програм, що поєднують оцінку навичок, послуги з працевлаштування та психосоціальну підтримку, може сприяти плавному поверненню переміщених осіб на ринок праці. Крім того, створення стимулів для бізнесу наймати ВПО та репатріантів могло б прискорити їх економічну інтеграцію. Нарешті, сприяння державно-приватному партнерству може прискорити відновлення ринку праці. Співпраця Руанди з приватним сектором у таких сферах, як розвиток навичок та створення робочих місць, може бути адаптована в Україні. Залучаючи бізнес до формування та реалізації такої політики, Україна може забезпечити, щоб втручання на ринку праці відповідали потребам приватного сектора та мали більше шансів на успіх. [19]

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У статті показано, як міграція по-різному впливає на країни на прикладі ЄС, залежно від таких факторів, як економічний розвиток, структура ринку праці та міграційна політика. Міграція, хоча й корисна для вирішення проблем нестачі робочої сили в деяких країнах-реципієнтах, може поглиблювати проблеми ринку праці в країнах-донорах, сприяючи «відтоку мізків» і демографічним дисбалансам. Україна, яка вже до війни стикалася з проблемами на ринку праці через високий рівень еміграції, зіткнулася з подальшим загостренням цих проблем через тривалу війну з Росією. Війна призвела до масового переміщення людей, що ще більше скоротило робочу силу і посилило існуючі труднощі. Шлях України до відновлення ринку праці вимагатиме багатогранного підходу, який спирається на міжнародну найкращу практику, одночасно адаптуючи рішення до свого унікального контексту. Використовуючи досвід країн, що пройшли післявоєнне відновлення, було запропоновано ряд стратегій, зокрема впровадження програм перекваліфікації, підтримка МСП, реінтеграція переміщених груп населення та використання зусиль з реконструкції, які Україна може закласти основу для стійкого та динамічного ринку праці в післявоєнну епоху.

Незважаючи на значні дослідження економічних і соціальних наслідків міграції, існують певні прогалини у розумінні довгострокових наслідків масової міграції для країн такі як Україна, які переживають затяжні кризи. Майбутні дослідження мають зосередитися на складній взаємодії між вимушеною міграцією, стійкістю ринку праці та економічним відновленням після конфлікту. Крім того, необхідно більше досліджень ефективності політичних втручань, спрямованих на утримання кваліфікованих працівників і відновлення ринків праці в поствоєнних умовах. Усунення цих прогалин стане важливим кроком у формуванні більш комплексної міграційної та трудової політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Stankovic S, Ecke J, Wirtz E. Forced migration // Oxford research encyclopedia of anthropology. – 2021. URL: <https://oxfordre.com/anthropology/view/10.1093/acrefore/9780190854584.001.0001/acrefore-9780190854584-e-468>.
2. Eurostat, Beneficiaries of temporary protection https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm_custom_13255634/default/table?lang=en.
3. Komušanac, M. Recent Forced Migration and Demographic Trends of Endangered Areas of Ukraine // Athens Journal of Social Sciences. – 2024. – №11(2) – С. 1-17.
4. Cheromukhina, O. Forced Migration and its Impact on the Labour Market // Economics & Education. – 2024. – №9(2) – С. 67-73.
5. Держстат, Чисельність та склад населення https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_POPULATION_STRUCTURE%287.0.0%29
6. Krajňáková, E., Vojtovič, S. Global Trends in the Labor Market and Balance of Losses and Benefits from Labor Migration. // In SHS Web of Conferences – 2020. – №74. – С. 05012
7. Dorn, D., Zweimüller, J. Migration and labor market integration in Europe // Journal of Economic Perspectives – 2021 – №35(2). – С.49-76.
8. Vanella P., Hellwagner T., & Deschermeier P. Past and Future Trends in Refugee Migration on the Regional Level in Germany–An Analysis and Projection of Labor Market Effects // Comparative Population Studies – 2022. – №47. – С.443-484
9. Цевух, Ю., Бобришева, В., Крупиця, А. Вплив ринку праці на міграційні процеси в центральній і східній Європі // Економіка та суспільство – 2021. – №32.
10. Grecu, I. M., Noja, G. G. Empirical Analysis of the Effects of International Labor Migration in EU-27 Countries. // Proceedings of the International Conference on Business Excellence – 2024. – №18 – С.2751-2765)
11. Škuflić, L., Vučković V. The effect of emigration on unemployment rates: the case of EU emigrant countries. // Economic research-Ekonomska istraživanja – 2018 – №31(1). – С.1826-1836.
12. Саріогло, В. Г., Огай, М. Ю. Оцінка потреб у заміщенні робочої сили в Україні, обумовлених її вибуттям за віком та трудовою міграцією // Статистика України. – 2019. – №1. – С.35-43.
13. Лугова, В., Гуторов, А., Ярмоленко, Ю., Іващенко, Т., Гуторов, О., Бакун, Ю. External labor migration and its consequences for the labor market of Ukraine // Financial and credit activity problems of theory and practice. – 2021. – №5(40). – С.514-523.
14. Yaroshenko O., Anisimova H., Sliusar A., Zhygalkin I., Kotova L. Current labor market in the EU and Ukraine: trends, problems, forecasting and solutions // Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias. – 2024. №3. – С.1130.
15. Zatonatska, T., Farenjuk, Y., Zatonatskiy, D., Dluhopolska, T., Poltoratska, A. The Influence of Migration Processes Caused by the Russian-Ukrainian War on the Development of E-Commerce in Ukraine // In IT&I Workshops – 2022. – С.184-192.
16. Національний Банк України. Макропоказники - Ринок праці та соціальна статистика. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>
17. Kondylis, F. Conflict displacement and labor market outcomes in post-war Bosnia and Herzegovina // Journal of Development Economics. – 2010. – №93(2). – С.235-248
18. Dibeh, G., Fakh, A., Marrouch, W. The poor and marginalized in Lebanon: labor market challenges and policy implications // Sahwa Policy Paper, – 2016. – №1.
19. Serneels, P., Verpoorten, M. The impact of armed conflict on economic performance: Evidence from Rwanda // Journal of Conflict Resolution – 2015. – №59(4). – С.555-592.

REFERENCES:

1. Stankovic S, Ecke J, Wirtz E. Forced migration // Oxford Research Encyclopedia of Anthropology. – 2021. URL: <https://oxfordre.com/anthropology/view/10.1093/acrefore/9780190854584.001.0001/acrefore-9780190854584-e-468>.
2. Eurostat, Beneficiaries of temporary protection https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asytpsm_custom_13255634/default/table?lang=en.
3. Komušanac, M. Recent Forced Migration and Demographic Trends of Endangered Areas of Ukraine // Athens Journal of Social Sciences. – 2024. – No.11(2) – P. 1-17.
4. Cheromukhina, O. Forced Migration and its Impact on the Labour Market // Economics & Education. – 2024. – No.9(2) – P. 67-73.

5. State Statistics Service of Ukraine, Population Size and Composition https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU%3ADF_POPULATION_STRUCTURE%287.0.0%29.
6. Krajňáková, E., Vojtovič, S. Global Trends in the Labor Market and Balance of Losses and Benefits from Labor Migration // In SHS Web of Conferences – 2020. – No.74. – P. 05012.
7. Dorn, D., Zweimüller, J. Migration and labor market integration in Europe // Journal of Economic Perspectives – 2021 – No.35(2). – P.49-76.
8. Vanella P., Hellwagner T., & Deschermeier P. Past and Future Trends in Refugee Migration on the Regional Level in Germany–An Analysis and Projection of Labor Market Effects // Comparative Population Studies – 2022. – No.47. – P.443-484.
9. Tsevukh, Yu., Bobrysheva, V., Krupytsia, A. The Impact of the Labor Market on Migration Processes in Central and Eastern Europe // Economy and Society – 2021. – No.32.
10. Grecu, I. M., Noja, G. G. Empirical Analysis of the Effects of International Labor Migration in EU-27 Countries // Proceedings of the International Conference on Business Excellence – 2024. – No.18 – P.2751-2765.
11. Škuflić, L., Vučković V. The Effect of Emigration on Unemployment Rates: The Case of EU Emigrant Countries // Economic Research-Ekonomska istraživanja – 2018 – No.31(1). – P.1826-1836.
12. Sarioglo, V. H., Ogay, M. Yu. Assessment of the Need for Workforce Replacement in Ukraine Due to Aging and Labor Migration // Statistics of Ukraine. – 2019. – No.1. – P.35-43.
13. Lugova, V., Hutorov, A., Yarmolenko, Yu., Ivashchenko, T., Hutorov, O., Bakun, Yu. External Labor Migration and Its Consequences for the Labor Market of Ukraine // Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. – 2021. – No.5(40). – P.514-523.
14. Yaroshenko O., Anisimova H., Sliusar A., Zhygalkin I., Kotova L. Current Labor Market in the EU and Ukraine: Trends, Problems, Forecasting and Solutions // Salud, Ciencia y Tecnología - Conference Series. – 2024. No.3. – P.1130.
15. Zatonatska, T., Farenjuk, Y., Zatonatskiy, D., Dluhopolska, T., Poltoratska, A. The Influence of Migration Processes Caused by the Russian-Ukrainian War on the Development of E-Commerce in Ukraine // In IT&I Workshops – 2022. – P.184-192.
16. National Bank of Ukraine. Macro Indicators - Labor Market and Social Statistics. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>.
17. Kondylis, F. Conflict Displacement and Labor Market Outcomes in Post-War Bosnia and Herzegovina // Journal of Development Economics. – 2010. – No.93(2). – P.235-248.
18. Dibeh, G., Fakh, A., Marrouch, W. The Poor and Marginalized in Lebanon: Labor Market Challenges and Policy Implications // Sahwa Policy Paper, – 2016. – No.1.
19. Serneels, P., Verpoorten, M. The Impact of Armed Conflict on Economic Performance: Evidence from Rwanda // Journal of Conflict Resolution – 2015. – No.59(4). – P.555-592.

THE FORMATION OF THE LABOR MARKET IN THE CONDITIONS OF MIGRATION CAUSED BY THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

PASHKEVYCH Yehor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The article explores the complex relationship between migration and labor markets in Europe, demonstrating how migration affects countries differently depending on their economic development and labor market structure. In recipient countries, migration often helps address labor shortages, especially in low-skilled sectors, while in donor countries, such as Ukraine, it leads to serious issues such as labor force depletion and brain drain. Even before the war in 2022, Ukraine faced significant labor market challenges due to high emigration rates, weakening its workforce and hindering economic growth. However, the war has dramatically exacerbated these problems, resulting in mass displacement, a sharp rise in unemployment, and a critical shortage of skilled workers.

The experiences of other countries that have gone through wars were analyzed, highlighting post-conflict legislative strategies that could help restore labor markets and address migration-related issues. These examples provide a basis for proposing several potential legislative measures that Ukraine could implement, such as policies aimed at attracting skilled migrants back to the country, creating incentives for job creation, and strengthening vocational training to meet the growing demand for specialized labor in the post-war recovery period.

Keywords: migration processes, economic adaptation, demographic changes, employment policy, post-conflict recovery, brain drain, socio-economic consequences.